

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДОКУМЕНТІВ ТА ПОКАЗНИКІВ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ

Наукові праці МАУП, 2015, вип. 46(3), с. 180–184

Система показників стратегічного планування складає базу для аналізу і прогнозування, оцінки й моніторингу показників розвитку національної економіки. Вона дає змогу відслідковувати динаміку найважливіших макро-економічних агрегатів у часі та повинна відповідати характеру соціально-економічних завдань, що ставляться у перспективі перед національним господарством, його масштабам, складності економічних зв'язків, народно-господарських і міжгалузевих пропорцій, особливостям господарського регулювання в умовах стратегічного планування.

Різноманітність підходів до вивчення довгострокових стратегічних планів розвитку країни відображено в багатьох працях [3; 5; 7–10]. Тематика методичного забезпечення у системі стратегічного планування розвитку досліджувалась у працях Н. Горшкова, Н. Сітнікова, І. Запатріна та ін. [1; 4].

Для систематизації документів стратегічного планування застосовується диференціація загальної стратегії за ознаками, що характеризують певний її вимір. У загальному вигляді систему документів стратегічного планування наведено у таблиці. У такому вигляді вона більш повно відповідала б сучасним вимогам державного регулювання економічного розвитку, особливо у період виходу

з кризи і переходу до сталого економічного зростання.

Природно, що документи стратегічного планування повинні становити єдину систему. Тут найскладнішим є сполучення галузевого і територіального планування [3].

Як видно з аналізу, національна стратегія розвитку України повинна визначати цілі та пріоритети економічного і соціального розвитку, напрями економічної політики, передбачати заходи державного регулювання для досягнення програмних цілей, узгоджених за термінами реалізації та складом виконавців. Її цільовим завданням є створення умов для сталого економічного зростання за рахунок активізації інвестиційної діяльності, спрямо-

Таблиця

Система документів стратегічного планування на довгострокову перспективу (від 10 років)

Стратегії розвитку	Довгострокові програми	Баланси
Національна стратегія економічного і соціального розвитку	Національні довгострокові програми	Баланс інвестиційних ресурсів
		Баланс трудових ресурсів
		Паливно-енергетичний баланс
Стратегії розвитку галузей (видів діяльності)	Галузеві (видів діяльності) програми	Баланси попиту і пропозиції окремих видів продукції
Регіональні стратегії розвитку	Регіональні програми	Баланси попиту і пропозиції окремих видів продукції

ваної на здійснення структурної перебудови, розширення внутрішнього ринку та підтримки на належному рівні експортного потенціалу країни.

Складовими частинами Національної стратегії, регіональних стратегій, стратегій розвитку галузей економіки або ж сфер діяльності повинні бути стратегії розвитку трудових ресурсів, основного капіталу, використання природних ресурсів, розвитку і виробництва технологій, видів діяльності тощо.

У документах середньострокового і короткострокового періодів доцільно передбачити прогнозні оцінки основних потоків макроекономічних ресурсів (фінансових, трудових, матеріальних, капіталів), і особлива увага повинна приділятися системі балансів національної економіки, до яких належать: національні рахунки за секторами економіки; баланс валового внутрішнього продукту; зведений баланс фінансових ресурсів; баланс доходів і витрат населення; баланс ринку праці; зовнішньоторговельний баланс; платіжний баланс; баланси основних видів паливно-енергетичних ресурсів; баланси попиту і пропозиції основних видів продукції виробничо-технічного призначення; баланси попиту і пропозиції основних видів продукції сільськогосподарства та продовольства.

Раціональне сполучення галузевого, відомчого і територіального планування припускає проведення низки організаційних заходів, до яких належать поліпшення розробки планів розвитку галузей у територіальному розрізі й забезпечення їх спільного розгляду і збалансування. Тісніші зв'язки міністерств і відомств із місцевими органами влади допоможуть врахувати інтереси галузей у частині використання віднесених до певної території ресурсів (трудових, природних та ін.), а також сприятимуть комплексному розвитку господарства, розташованого на певній території.

У розробленні документів стратегічного планування повинні брати участь усі рівні виконавчої влади:

- центральні органи виконавчої влади, які здійснюють державне регулювання економічних процесів (Міністерство економічного розвитку і торгівлі — через розроблення держав-

ної економічної політики, розробку прогнозів і програм, через регулювання зовнішньоекономічної діяльності; Міністерство фінансів — через фінансово-бюджетне і податкове регулювання; Міністерство праці та соціальної політики — через регулювання рівня зайнятості, політики заробітної плати, соціального захисту населення; Державна митна служба — через митне регулювання; Національний банк України — через грошово-кредитне і валютне регулювання; Антимонопольний комітет — через контроль за дотриманням антимонопольного законодавства тощо);

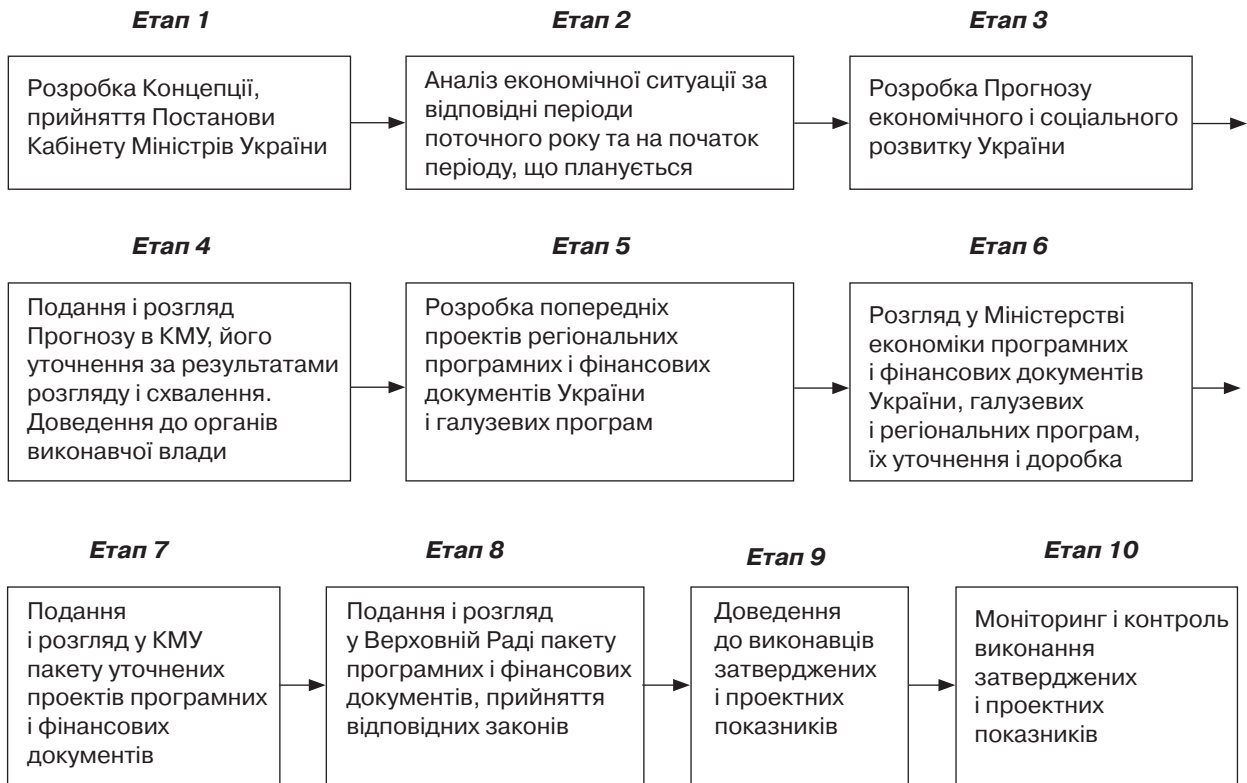
- галузеві міністерства та комітети;
- обласні адміністрації та Київська міська державна адміністрація.

Оскільки при плануванні економічного й соціального розвитку національного господарства одночасно вирішити всі питання неможливо, доцільно розроблювати окремі плани за тривалістю планованих відрізків часу (перспективні, що включають довгостроковий, середньостроковий плани, та річні), а сам процес планування розбивається на окремі стадії, під якими маються на увазі організаційно-технологічні етапи розробки плану.

Величезний обсяг роботи, методологічна складність та значна залежність від точності інформації і розрахунків зумовлюють послідовну поетапну розробку і уточнення кожного документа стратегічного планування. На рисунку, як приклад, показано організаційну схему розробки, узгодження і затвердження документів державного прогнозування і розробки програм економічного і соціального розвитку України.

Тут задіяний і прогноз, і моніторинг, і контроль виконання затверджених і проектних показників. Він здійснюється Міністерством економіки разом з Міністерством фінансів, Державним комітетом статистики, іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади за участю НБУ.

Одночасно необхідно проводити аналіз (моніторинг) відхилення фактичних показників економічного і соціального розвитку від програмної траєкторії та коригування економічної політики для забезпечення досягнення затверджених і проектних показників (дина-

Рис. Організаційна схема розробки, узгодження і затвердження документів державного прогнозування і розробки програм економічного і соціального розвитку України [6]

міки виробництва продукції і послуг, валового внутрішнього продукту, індексу інфляції, валютного курсу, середньої заробітної плати, грошових доходів населення, стану заборгованості з виплат заробітної плати, соціальних виплат, виконання державного і місцевих бюджетів за доходами і видатками, зміни обсягу державного боргу, сальдо зовнішньоекономічного обороту та платіжного балансу тощо).

Для консолідації суб'єктів економіки навколо розроблення документів стратегічного планування слід залучати важливі підприємства недержавного сектору економіки, які можуть брати участь у розробленні та виконанні регіональних програм на основі узгодження своїх намірів з органами виконавчої влади з питань, що входять до їхньої компетенції. Обов'язковими для них є тільки ті показники і зобов'язання, що закріплені в їхніх договорах з міністерствами, відомствами та територіальними органами виконавчої влади.

Для підвищення дієвості управління велике значення має система планових показни-

ків, послідовне вдосконалення якої значною мірою сприяє підвищенню ефективності суспільного виробництва.

Система показників стратегічного планування становить базу для аналізу і прогнозування, оцінки й моніторингу показників національної економіки. Крім того, вона дає змогу відслідковувати динаміку найважливіших макроекономічних агрегатів (наприклад, обсягу виробництва, рівня зайнятості) у часі, а також повинна використовуватися при передачі міжнародним організаціям даних, що відповідають міжнародним стандартам.

Ця система має відповідати характеру соціально-економічних завдань, що ставляться у перспективі перед національним господарством, відповідно до його масштабів, складності економічних зв'язків, народногосподарських і міжгалузевих пропорцій, особливостям господарського регулювання в умовах стратегічного планування. Ця система показників повинна враховувати господарську компетенцію кожної ланки управління,

охоплювати найважливіші сторони функціонування економіки, орієнтувати на досягнення високих кінцевих результатів, на економію витрат живої і уречевленої праці.

Аналіз досвіду розробки програмних документів європейськими країнами показав, що стратегії соціально-економічного розвитку розробляються на урядовому рівні, охоплюють середньостроковий період планування і реалізуються переважно на основі відповідних програм. У більшості країн застосовуються кількісні критерії для характеристики цільових соціальних завдань і напрямів урядової політики та для визначення їх ефективності. Поряд із цим деталізація, ступінь опрацювання та обґрунтування стратегічних напрямів урядової політики є різними.

Узагальнення закордонного і вітчизняного досвіду дає можливість визначити показники, що використовуються майже в усіх стратегіях довгострокового розвитку. Це: випуск; проміжне споживання; валова додана вартість; ВВП; реальний ВВП; чисельність населення; чисельність зайнятих у всіх сферах економічної діяльності; доходи населення; обсяги продукції промисловості; обсяги продукції сільського господарства; інвестиції; обсяг експорту товарів і послуг; обсяги імпорту товарів і послуг; доходи зведеного бюджету (% до ВВП); середньомісячна заробітна плата працівників (% до попереднього періоду); рівень безробіття (% до економічно активного населення у віці 15–70 років); екологічні показники.

Хоча перелічені показники і є важливими й визначальними для характеристики розвитку економіки, але вони не охоплюють усі сфери економіки та обмежені лише агрегатними показниками, які потім не деталізуються за структурними складовими економіки.

Розглянемо найважливіші макроекономічні агрегати, що необхідні і достатні для цілей стратегічного планування. Для цього за змістом і характером впливу на розвиток економіки розподілимо показники на такі групи:

1. Виробництво продукції і послуг.
2. Інфляція та ціни.
3. Фактори виробництва.
4. Формування доходів і їх використання.

5. Зовнішньоекономічна діяльність.

6. Монетарні показники.

7. Показники бюджету.

8. Показники якості життя.

Кожна з перелічених груп не повинна вміщувати показники, що не піддаються прогнозуванню з достатньою точністю або є другорядними, а з іншого боку, ці показники повинні певною мірою відображати цілі, пріоритети і кінцеві результати розвитку економіки.

Виробництво продукції і послуг зазвичай характеризується такими основними показниками: валовий випуск, проміжне споживання, валова додана вартість, валовий внутрішній продукт. Інші показники виробництва можуть визначатися як похідні від цих основних агрегатів.

Друга група показників, що охоплює інфляцію і ціни, включає індекси споживчих цін, цін виробників та індекс-дефлятор ВВП. Інші показники цієї групи на довгострокову перспективу можуть не визначатися, враховуючи складність і невизначеність їх прогнозування на перспективу.

Фактори виробництва. У цю групу можна віднести основні засоби, споживання основного капіталу, продуктивність факторів виробництва — праці і капіталу, інвестиції, прямі іноземні інвестиції, державні капітальні вкладення, енергоємність. Такий перелік можна вважати достатнім для цілей стратегічного планування на довгострокову перспективу.

Формування доходів і їх використання. На довгостроковий період ця група може обмежитися такими показниками, як оплата праці найманих робітників, чисті податки на виробництво й імпорт, валовий прибуток, змішаний дохід, кінцеві споживчі витрати (у тому числі домашніх господарств і сектору загального державного управління), валове нагромадження основного капіталу.

Зовнішньоекономічна діяльність може бути представлена показниками експорту й імпорту товарів та послуг і обсягом валового зовнішнього боргу.

Монетарні показники, як мінімум, повинні охоплювати облікову ставку НБУ (середньозважену) та індекс реального ефективного об-

мінного курсу гривні. Хоча ці показники важко спрогнозувати, але як цільові орієнтири вони сприятимуть дієвості стратегії.

Показники бюджету можна характеризувати такими термінами, як питома вага доходів бюджету у ВВП, видатки бюджетної системи, у тому числі на освіту, на охорону здоров'я, на фундаментальні дослідження і сприяння науково-технічному прогресу.

Показники якості життя охоплюють чисельність населення, рівень зайнятості, рівень безробіття, реальні наявні доходи населення, середню заробітну плату, кінцеві споживчі витрати, споживчі витрати домашніх господарств, викиди шкідливих речовин.

Враховуючи економічну ситуацію і цільову спрямованість урядових програм, необхідно додати у число індикаторів стратегічного планування показники інноваційного розвитку, ефективності використання факторів виробництва та екологічні показники.

Крім того, система показників стратегічного планування на довгострокову перспективу, відповідаючи на вимоги функцій планування, повинна більш повно охоплювати кінцеві завдання й орієнтири пріоритетних напрямів розвитку економіки, орієнтири розвитку сфер діяльності, галузей і регіонів.

Отже, система показників стратегічного планування повинна відповідати характеру соціально-економічних завдань, що ставляться у перспективі перед національним господарством, відповідно до його масштабів, складності економічних зв'язків, народногосподарських і міжгалузевих пропорцій.

Література

1. Горшкова Н. І. Сучасний стан та основні особливості системи стратегічного планування в Україні / Н. І. Горшкова, Н. П. Сітнікова, Т. В. Боліла // Економіка України: стратегічне планування / за ред. В. Ф. Беседіна, А. С. Музиченка. — К.: НДЕІ, 2008. — С. 10–22.
2. Економічні тенденції. Соціально-економічний розвиток: світовий досвід, планування та прогнозування / авт. кол.: Н. П. Сітнікова, О. В. Етокова, О. В. Пасічник та ін.; ПРООН в Україні, Мін-во екон. України. — К.: Вид-во ПП "ЕКМО", 2005. — 116 с.
3. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки: послання Президента України до ВРУ // Урядовий кур'єр. — 2002. — № 100.
4. Запатріна І. Стратегія розвитку України: від планів до практичного втілення / І. Запатріна // Економіст. — 2007. — № 11. — С. 21–25.
5. Кінах А. К. Український прорив / А. К. Кінах. — К.: Три крапки, 2005. — 320 с.
6. Прогнозування і розробка програм / за ред. В. Ф. Беседіна. — К.: Наук. світ, 2000. — 468 с.
7. Стратегическое планирование / под ред. Э. А. Уткина. — М.: Экмос, 1997. — 438 с.
8. Україна 2020: Стратегія національної модернізації [Електронний ресурс]: проект. — Режим доступу: <http://www.u-e-p.eu/images/pictures/project-ukraine/strategy-2020.doc>
9. Україна-2015: Національна стратегія розвитку [Електронний ресурс]. — К.: Укр. форум, 2008. — Режим доступу: semynozhenko.net/content/files/Ukraine-2015%20big.pdf
10. Український прорив: для людей, а не політиків: програма діяльності Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=n0001120-08>

Система показників стратегічного планування на довгострокову перспективу, відповідаючи на вимоги функцій планування, повинна більш повно охоплювати кінцеві завдання й орієнтири пріоритетних напрямів розвитку економіки, орієнтири розвитку сфер діяльності, галузей і регіонів.

Система показателей стратегического планирования на долгосрочную перспективу, отвечая на требования функций планирования, должна более полно охватывать конечные задачи и ориентиры приоритетных направлений развития экономики, ориентиры развития сфер деятельности, отраслей и регионов.

The system of indicators of strategic planning for the long term, responding to the demands of planning should be more fully cover the final objectives and targets priority areas of economic development, benchmarks areas, sectors and regions.

Надійшла 3 червня 2015 р.